

International Educators Conference

Hosted online from Toronto, Canada

Website: econfseries.com

7th March, 2025

YOSH OILALARDA KUZATILAYOTGAN BEPUSHTLIK SABABLARI VA UNGA YECHIM TOPISH YO'LLARI

Tulanboyeva Shohsanam

Usmonova Zuhra

Buxoro innovatsion talim va tibbiyot universiteti talabalari

Annotatsiya:

Ushbu maqola yosh oilalarda kuzatilayotgan bepushtlikning asosiy sabablari va unga yechim topish yo'llarini o'rganadi. Erkaklar va ayollardagi bepushtlikning tibbiy, psixologik va ijtimoiy omillari tahlil qilinadi. Shuningdek, zamonaviy tibbiyotning bepushtlikni davolashdagi yutuqlari va oilalarga psixologik yordam ko'rsatishning ahamiyati ko'rib chiqiladi. Maqolada sog'lom turmush tarzini targ'ib qilish, mutaxassislar bilan maslahatlashish va o'z vaqtida tibbiy yordam olishning muhimligi ta'kidlanadi.

Kalit so'zlar: bepushtlik, yosh oilalar, erkak bepushtligi, ayol bepushtligi, tibbiy tekshiruv, davolash usullari, sun'iy urug'lantirish, psixologik yordam, sog'lom turmush tarzi, gormonal buzilishlar, reproduktiv salomatlik.

Аннотация:

В этой статье рассматриваются основные причины бесплодия, наблюдаемого в молодых семьях, и способы его решения. Анализируются медицинские, психологические и социальные факторы бесплодия у мужчин и женщин. Также будут рассмотрены достижения современной медицины в лечении бесплодия и важность психологической помощи семьям. В статье подчеркивается важность пропаганды здорового образа жизни, консультаций со специалистами и своевременного получения медицинской помощи.

Ключевые слова: бесплодие, молодые семьи, мужское бесплодие, женское бесплодие, медицинское обследование, лечение, искусственное оплодотворение, психологическая помощь, здоровый образ жизни, гормональные нарушения, репродуктивное здоровье.

International Educators Conference

Hosted online from Toronto, Canada

Website: econfséries.com

7th March, 2025

Annotation:

This article explores the main causes of infertility observed in young families and ways to find solutions to it. Medical, psychological and social factors of infertility in men and women are analyzed. The achievements of modern medicine in the treatment of infertility and the importance of providing psychological assistance to families are also considered. The article emphasizes the importance of promoting a healthy lifestyle, consulting specialists and receiving timely medical care.

Keywords: infertility, young families, male infertility, female infertility, medical examination, methods of treatment, artificial insemination, psychological assistance, healthy lifestyle, hormonal disorders, reproductive health.

KIRISH

Mamlakatimizda so‘nggi yillarda onalar va bolalar salomatligini muhofaza qilish hamda aholining reproduktiv salomatligini yanada mustahkamlash borasida keng qamrovli tadbirlar amalga oshirilmoqda. Xususan, 2017 — 2022-yillarda onalar o‘limi ko‘rsatkichi 1,5 baravarga, go‘daklar o‘limi esa 1,3 baravarga kamayishiga erishildi.[1]

Kam uchraydigan (orfan) va boshqa irsiy-genetik kasalliklarga chalingan bolalarni bepul dori vositalari, tibbiy buyumlar va maxsus oziq-ovqat mahsulotlari bilan ta‘minlash joriy etilib, ularga tibbiy va ijtimoiy yordam ko‘rsatish ko‘lami kengaytirildi.

Bepushtlik – bu ayol sherikning ko‘p marta urinishlariga qaramay, homilador bo‘la olmaydigan holat. Birgina AQShda er-xotinlarning taxminan o‘ndan o‘n besh foizi bepusht ekanligi ma‘lum.

Bepushtlik siz yoki sherigingiz bilan bog‘liq muammo yoki homiladorlikning oldini oluvchi omillarning kombinatsiyasi bilan bog‘liq bo‘lishi mumkin. Biroq, sizning yoki sherigingizning homilador bo‘lish ehtimolini oshirishga qodir bo‘lgan bir qancha xavfsiz va samarali davolash usullari mavjud.

International Educators Conference

Hosted online from Toronto, Canada

Website: econfseries.com

7th March, 2025

Simptomlar

Homiladorlikning sodir bo'lmashligi bepustlikning asosiy belgisidir. Umuman olganda, boshqa aniq alomatlar bo'lmasa-da, bu holatdan aziyat chekayotgan ayolda tartibsizlik yoki hayz ko'rishi mumkin. Bepushtlik bilan og'rigan erkaklar gormonal muammolar, soch o'sishi va jinsiy funktsiyadagi o'zgarishlar kabi bir qator belgilarni ham ko'rsatishi mumkin.

Bepushtlik birlamchi yoki ikkilamchi bo'lishi mumkin. Birlamchi bepustlik, agar ayol hech qachon homilador bo'lmagan bo'lsa, ikkilamchi bepustlik tashxisi qo'yiladi, agar ayol kamida bitta homilador bo'lsa.

Bepushtlik bilan bog'liq tibbiy yordam bepustlikning oldini olish, tashxislash va davolashni o'z ichiga oladi. Ko'pgina mamlakatlarda, ayniqsa past va o'rta daromadli mamlakatlarda, bunday yordamdan adolatli va teng foydalanishni ta'minlash bilan bog'liq muammolar mavjud. Bepushtlik yordami kamdan-kam hollarda kafolatlangan bepul tibbiy yordamning milliy ro'yxatiga kiritilgan.

TADQIQOQTDA ADABIYOTLAR SHARHI

Bepushtlik-bu erkak yoki ayol jinsiy tizimining buzilishi bo'lib, 12 oy yoki undan ko'proq vaqt davomida muntazam himoyalangan jinsiy aloqadan keyin homiladorlikka erisha olmaslik deb ta'riflanadi. Bepushtlik erkak yoki ayolning reproduktiv tizimining holati yoki tushunarsiz omillar tufayli yuzaga kelishi mumkin. Bepushtlikning ba'zi sabablarini oldini olish mumkin. Bepushtlik muammosini hal qilish uchun ko'pincha in vitro urug'lantirish usuli (IVF) va boshqa yordamchi reproduktiv texnologiyalar qo'llaniladi.

Bepushtlikka nima sabab bo'ladi?

Bepushtlik erkak va ayol jinsiy tizimiga ta'sir qiluvchi bir qator turli omillar tufayli yuzaga kelishi mumkin. Biroq, ba'zida bepushtlik sabablarini tushuntirish mumkin emas.

Ayollarning reproduktiv tizimida bepushtlikning sabablari quyidagilar bo'lishi mumkin:

fallop naychalari patologiyalari, xususan fallop naychalarining obstruksiyasi, bu o'z navbatida jinsiy yo'l bilan yuqadigan infeksiyalar (STI) davolanmasa yoki xavfli

International Educators Conference

Hosted online from Toronto, Canada

Website: econfseries.com

7th March, 2025

abort, tug'ruqdan keyingi sepsis yoki qorin/tos a'zolari operatsiyalarining asoratlari natijasida rivojlanadi;

bachadonning patologik holatlari, ular tabiatan yallig'lanishli (masalan, endometrioz), tug'ma (masalan, bachadon septum) yoki benign (masalan, mioma) bo'lishi mumkin;

tuxumdonlarning patologik holatlari, masalan, polikistik tuxumdon sindromi va boshqa follikulyar kasalliklar;

reproduktiv gormonlar muvozanatini keltirib chiqaradigan endokrin tizimdagi buzilishlar. Endokrin tizim gipotalamus va gipofiz bezini o'z ichiga oladi. Ushbu tizimga ta'sir qiladigan keng tarqalgan patologik holatlarga gipofiz saratoni va gipofiz bezining gipofunksiyasi kiradi.

Ayollarning bepushtligining ushbu sabablarining nisbiy ahamiyati (ingliz tilida) turli mamlakatlarda turlicha bo'lishi mumkin, masalan, stining fon tarqalishidagi farqlar tufayli va o'rganilayotgan populyatsiyalarning yoshiga bog'liq.

Eraklarda bepushtlik reproduktiv tizimning buzilishi tufayli yuzaga kelishi mumkin, masalan:

ejakulyatsiya buzilishiga olib keladigan reproduktiv traktning obstruktsiyasi. Bunday obstruktsiya seminal suyuqlik olish yo'lida (masalan, vas deferens va seminal vesikulalarda) paydo bo'lishi mumkin. Odatda, obstruktsiya genital traktning shikastlanishi yoki infeksiyalari natijasida yuzaga keladi;

gipofiz, gipotalamus va moyaklar tomonidan gormonlar ishlab chiqarishda anormalliklarga olib keladigan gormonal kasalliklar (testosteron kabi gormonlar sperma ishlab chiqarishni tartibga soladi). Gormonal muvozanatga olib keladigan patologik holatlarga gipofiz yoki moyak saratoni kiradi;

moyaklar sperma ishlab chiqara olmasligi, masalan, varikoselda yoki sperma ishlab chiqaruvchi hujayralarni yomonlashtiradigan terapiya natijasida (masalan, kimyoterapiya); va

spermatozoidlarning g'ayritabiiy funksiyalari va sifati. Spermatozoidlarning g'ayritabiiy shakllari (morfologiyasi) va ularning g'ayritabiiy harakati (harakatchanligi) paydo bo'lishiga olib keladigan holatlar yoki holatlar tug'ilishga salbiy ta'sir qiladi. Masalan, anabolik steroidlarni qabul qilish spermatozoidlarning soni va shakli (1) kabi xususiyatlarini buzishi mumkin.

International Educators Conference

Hosted online from Toronto, Canada

Website: econfséries.com

7th March, 2025

Chekish, spirtli ichimliklarni haddan tashqari iste'mol qilish va semirish kabi turmush tarzi omillari ta'sirida tug'ilish ham kamayishi mumkin. Bundan tashqari, atrof-muhitni ifloslantiruvchi moddalarga ta'sir qilish jinsiy hujayralarga (tuxum va sperma) to'g'ridan-to'g'ri toksik ta'sir ko'rsatishi, ularning soni va sifatini pasaytirishi mumkin (1, 2).

TAHLIL VA NATIJALAR

Nima uchun bepushtlik muammosini hal qilish uchun choralar ko'rish muhim?

Har bir inson jismoniy va ruhiy salomatlikning eng yuqori darajasiga ega bo'lish huquqiga ega. Odamlar mustaqil ravishda yoki sherigi bilan bolalar soni, tug'ilish vaqti va tug'ilish oralig'i to'g'risida qaror qabul qilish huquqiga ega. Bepushtlik ushbu asosiy inson huquqlarini amalga oshirishni bekor qilishi mumkin.[3]

O'zbekistonda yanvar-aprel oylarida 205 713 nafar chaqaloq tug'ildi, bu o'tgan yilga nisbatan 4,3 foizga kam. O'lim holatlari esa o'tgan yilga nisbatan 3,1 foizga o'sib, 40 197 nafarni tashkil etdi. Statistika agentligi dastlabki chorakdagi demografik ko'rsatkichlarni e'lon qildi.

O'zbekistonda 2024-yil 1-aprel holatiga ko'ra, yangi tug'ilgan chaqaloqlar soni 205 713 nafarni tashkil etdi, bu 2023-yilning shu davriga nisbatan 4,3 foizga kam. Bu haqda Statistika agentligi choraklik hisobotda ma'lum qildi. Mamlakatda o'lim holatlari ko'paygan. 2024-yil boshidan buyon bu ko'rsatkich o'tgan yilga nisbatan 3,1 foizga oshib, 40 197 nafarni tashkil etdi. Aholining tabiiy o'sishi ham 6 foizga kamayib, 165 ming 516 nafarni tashkil qildi.

Aholining o'rtacha yoshi erkaklarda 28,5 yoshni tashkil etdi. Bu ko'rsatkich 2014-yil 27,3 yosh, 2004-yil esa 24,8 yoshni tashkil etgan. Ayollarning o'rtacha yoshi esa 30 yoshni tashkil qilgan. Ayollarning o'rtacha yoshi 2014-yil 28,6 yosh, 2004-yil esa 26,1 yoshni tashkil qilgan.

E CONF SERIES

International Educators Conference

Hosted online from Toronto, Canada

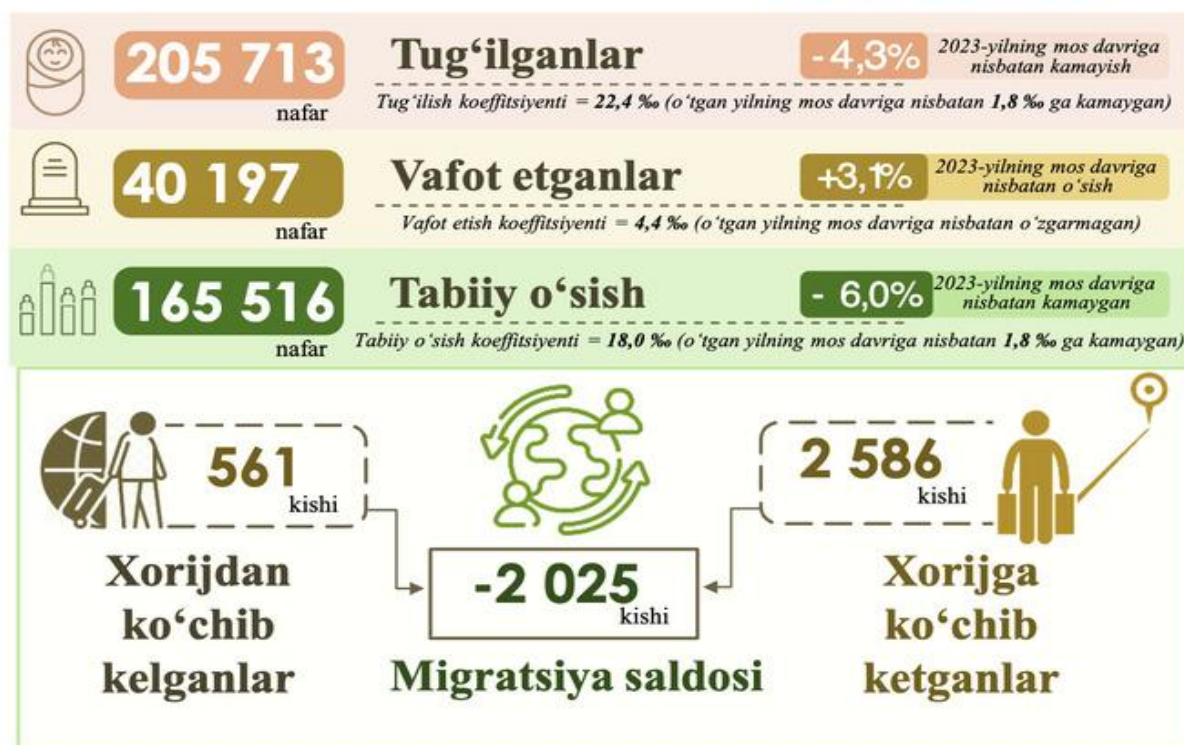
Website: econfseries.com

7th March, 2025

Doimiy aholi soni

(2024-yil 1-aprel holatiga)

36 963,3
ming kishi

Tug'ilishni davolash va reproduktiv salomatlik xizmatlari turli toifadagi odamlar, jumladan, heteroseksual juftliklar, bir jinsli sheriklar, qariyalar, jinsiy aloqada bo'lmaganlar va ba'zi sog'liq muammolari bo'lgan shaxslar, masalan, OIV bilan kasallangan ba'zi kelishmovchilikli juftliklar va saraton kasalligiga chalingan shaxslar tomonidan talab qilinishi mumkin. Tug'ilish xizmatlarini ko'rsatishda tenglik va adolat tamoyillarining buzilishi kambag'al, turmush qurmagan, o'qimagan, ishsiz va boshqa marginal aholining ahvoriga salbiy ta'sir ko'rsatmoqda. Bepushtlik muammosini hal qilish, shuningdek, gender tengsizligini kamaytirishga yordam beradi. Ayollar ham, erkaklar ham bepusht bo'lishi mumkin bo'lsa-da, heteroseksual juftliklarda bepushtlik uchun javobgarlik ko'pincha ayolga, u bepushtlikdan aziyat chekadimi yoki yo'qmi, yuklanadi. Bepushtlik bepusht

E CONF SERIES

International Educators Conference

Hosted online from Toronto, Canada

Website: econfseries.com

7th March, 2025

juftliklar va ayniqsa ayollar hayotiga jiddiy ijtimoiy ta'sir ko'rsatadi va ko'pincha zo'ravonlik, ajralish, ijtimoiy stigma, hissiy stress, depressiya, tashvish va o'zini past baholashga olib keladi.

Ba'zi sharoitlarda bepushtlikdan qo'rqish ayollar va erkaklarni kontratsepsiya vositalaridan foydalanishga to'sqinlik qilishi mumkin, chunki bola tug'ilishining yuqori ijtimoiy qiymati tufayli ular atrof-muhit ta'siri ostida o'zlarining tug'ilishini yoshligida isbotlashga intilishadi. Bunday vaziyatlarda tug'ilish va bepushtlikning tarqalishi va ularning determinantlari to'g'risida ta'lim berish va xabardorlikni oshirish choralari muhim ahamiyatga ega.

XULOSA

Muammolar va yechimlar

Ko'pgina mamlakatlarda bepushtlikka qarshi choralar hali ham cheklangan darajada qabul qilinmoqda, cheklangan foydalanish imkoniyati va past sifati bilan ajralib turadi. Bepushtlikni tashxislash va davolash ko'pincha aholi va rivojlanish sohasidagi davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biri emas va ushbu xizmatlarni ko'rsatish uchun kamdan-kam hollarda davlat sog'liqni saqlash byudjetlaridan mablag ' ajratiladi. Bundan tashqari, malakali xodimlar va zarur asbob-uskunalar va infratuzilmaning etishmasligi, shuningdek, dori-darmonlarning yuqori narxi, hatto bepushtlik bilan og'rigan odamlarning ehtiyojlarini qondirish uchun faol harakat qilayotgan mamlakatlar uchun ham asosiy to'siqdir.

Yordamchi reproduktiv texnologiyalar (Art), xususan, in vitro urug'lantirish (IVF) o'ttiz yildan ko'proq vaqt davomida mavjud bo'lib, ular tufayli dunyoda millionlab bolalar tug'ildi, ammo dunyoning ko'plab mamlakatlarida, ayniqsa past va o'rta daromadli mamlakatlarda (SNSD) bunday texnologiyalar hali keng qo'llanilmagan yoki juda qimmat bo'lib qolmoqda.

Xavfsiz va samarali tug'ilish xizmatlaridan teng foydalanishni cheklaydigan ko'plab omillar davlat siyosati bilan zaiflashishi mumkin. Bepushtlik muammosini samarali hal qilish uchun sog'liqni saqlash siyosati bepushtlik ko'p hollarda oldini olish mumkin bo'lgan kasallik ekanligini hisobga olishi kerak, shu bilan qimmat va ko'pincha erishib bo'lmaydigan davolanishga bo'lgan ehtiyojni kamaytiradi. Barcha hukumatlar tug'ilish to'g'risidagi ma'lumotlarni milliy keng qamrovli jinsiy ta'lim

E CONF SERIES

International Educators Conference

Hosted online from Toronto, Canada

Website: econferences.com

7th March, 2025

dasturlariga kiritish, xulq-atvor xavfini kamaytirish uchun sog'lom turmush tarzini targ'ib qilish, jumladan, jinsiy yo'l bilan yuqadigan kasalliklarning oldini olish, tashxislash va erta davolash, xavfli abortlar asoratlarining oldini olish, tug'ruqdan keyingi sepsis va qorin va tos a'zolarining jarrohlik operatsiyalari kabi strategik va dasturiy choralarni amalga oshirish imkoniyatiga ega. shuningdek, bepustlikni keltirib chiqaradigan toksinlar bilan atrof-muhit ifloslanishiga qarshi kurash.

Bundan tashqari, uchinchi tomon ishtirokida ko'paytirish va artni qo'llash masalalari bo'yicha Qonunchilik va siyosatni qabul qilish, ishtirok etayotgan barcha tomonlarning inson huquqlarini himoya qilish va rag'batlantirishda xizmatlardan universal kamsitilmaydigan foydalanishni ta'minlash uchun juda muhimdir. Bepushtlik muammosini hal qilish bo'yicha siyosat qabul qilingandan so'ng, uning amalga oshirilishi ustidan nazoratni ta'minlash va xizmatlar sifatini doimiy ravishda oshirish zarur.

JSST faoliyati

JSST oilani rejalashtirish bo'yicha yuqori sifatli xizmatlarni, shu jumladan tug'ilishni davolash xizmatlarini ko'rsatish reproduktiv salomatlikni saqlashning asosiy elementlaridan biri ekanligini tan oladi. Jahon sog'liqni saqlash tashkiloti bepustlik muammosining dolzarbligini va uning odamlarning hayot sifati va farovonligiga ta'sirini tan olib, bepustlik va reproduktiv yordamning mavjud emasligi muammosini quyidagi faoliyat yo'nalishlari doirasida muntazam ravishda hal qilishga yordam beradi:

bepushtlikning global epidemiologik va etiologik tadqiqotlarini o'tkazish uchun sheriklar bilan hamkorlik qilish;

bepushtlik muammosini hal qilishga yordam beradigan huquqiy va siyosiy asoslarni shakllantirish uchun butun dunyo mamlakatlari bilan siyosat bo'yicha muloqotni yo'lga qo'yish va muvofiqlashtirish;

resurslarni taqsimlash va ushbu sohada yordam ko'rsatishni yo'lga qo'yish uchun bepustlik yuki to'g'risidagi ma'lumotlarni to'plashni osonlashtirish;

sifatli reproduktiv yordam ko'rsatishning global me'yorlari va standartlari doirasida erkak va ayol bepustligining oldini olish, tashxislash va davolash bo'yicha tavsiyalar ishlab chiqish;

E CONF SERIES

International Educators Conference

Hosted online from Toronto, Canada

Website: econfseries.com

7th March, 2025

boshqa me'yoriy hujjatlarni doimiy ravishda qayta ko'rib chiqish va yangilash shu jumladan JSSTning inson eyakulyatsiyasini o'rganish va qayta ishlash bo'yicha laboratoriya qo'llanmasi;

tegishli manfaatdor tomonlar, jumladan, ilmiy markazlar, sog'liqni saqlash vazirliklari, BMT tizimidagi boshqa muassasalar, nodavlat tuzilmalar va boshqa hamkorlar bilan siyosiy majburiyatni kuchaytirish, xizmatlarning mavjudligini oshirish va sog'liqni saqlash tizimlarining reproduktiv yordam ko'rsatish bo'yicha salohiyatini oshirish maqsadida hamkorlik qilish; va

bepushtlik muammosini milliy darajada hal etish maqsadida a'zo davlatlarga milliy siyosat va xizmat ko'rsatish tizimlarini shakllantirish va mustahkamlashda uslubiy yordam ko'rsatish.

Yosh oilalarda bepushtlik muammosi turli omillar bilan bog'liq bo'lishi mumkin. Quyida asosiy sabablar va ularni hal qilish yo'llari keltirilgan:

Erkaklardagi bepushtlik sabablari:

• Spermatozoidlar sifati va miqdori:

- Kam harakatchan yoki kam miqdordagi spermatozoidlar.
- Spermatozoidlar tuzilishining buzilishi.
- Sabablari: genetik omillar, zararli odatlar (chekish, alkogol, giyohvand moddalar), endokrin kasalliklar, varikotsele, infeksiyalar.

• Gormonal buzilishlar:

- Testosteron darajasining pastligi.
- Gipofiz bezining ishlashidagi muammolar.

• Jinsiy a'zolardagi muammolar:

- Varikotsele (moyak venalarining kengayishi).
- Infeksiyalar (prostatit, epididimit).
- Jinsiy a'zolarning tug'ma nuqsonlari.

• Hayot tarzi:

- Noto'g'ri ovqatlanish.
- Kam harakatlilik.
- Stress.
- Ortiqcha vazn

E CONF SERIES

International Educators Conference

Hosted online from Toronto, Canada

Website: econfséries.com

7th March, 2025

• **Boshqa omillar:**

- Ba'zi dorilar qabul qilish
- Kimyoviy moddalar ta'siri

Ayollardagi bepushtlik sabablari:

• **Ovulyatsiya muammolari:**

- Polikistik tuxumdon sindromi (PCOS).
- Gormonal buzilishlar.
- Erta menopauza.

• **Bachadon naychalari muammolari:**

- Naychalarning tiqilib qolishi (infektsiyalar, endometrioz).
- Naychalarning shikastlanishi.

• **Bachadon muammolari:**

- Mioma.
- Endometrioz.
- Bachadonning tug'ma nuqsonlari.

• **Gormonal buzilishlar:**

- Prolaktin darajasining yuqoriligi.
- Qalqonsimon bez kasalliklari.

• **Hayot tarzi:**

- Noto'g'ri ovqatlanish.
- Kam harakatlilik.
- Stress.
- Ortiqcha vazn
- Chekish va alkogol iste'mol qilish

• **Boshqa omillar:**

- Yosh (35 yoshdan keyin tug'ish qobiliyati pasayadi).
- Immunologik omillar.
- Genetik omillar.

International Educators Conference

Hosted online from Toronto, Canada

Website: econfseries.com

7th March, 2025

Bepushtlikni hal qilish yo'llari:

- **Tibbiy tekshiruv:**

- Erkak va ayolning to'liq tibbiy tekshiruvdan o'tishi.
- Gormonal tahlillar.
- Spermogramma (erkaklar uchun).
- Ultratovush tekshiruvi (ayollar uchun).
- Ginekolog va androlog ko'rigi

- **Davolash:**

- Gormonal terapiya.
- Infektsiyalarni davolash.
- Jarrohlik amaliyotlari (varikotsele, mioma, endometrioz).
- Sun'iy urug'lantirish (IVF, IUI).

- **Hayot tarzini o'zgartirish:**

- Sog'lom ovqatlanish.
- Jismoniy faollik.
- Stressni boshqarish.
- Zararli odatlardan voz kechish.

- **Psixologik yordam:**

- Bepushtlik ko'pincha psixologik stressga olib keladi, shuning uchun psixolog bilan maslahatlashish foydali bo'lishi mumkin.

Muhim maslahatlar:

- Bepushtlik muammosi yuzaga kelganda, darhol mutaxassisga murojaat qilish kerak.
- O'z-o'zini davolash bilan shug'ullanmaslik kerak.
- Er-xotin bir-birini qo'llab-quvvatlashi va tushunishi kerak.

ADABIYOTLAR

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Onalar va bolalar salomatligini muhofaza qilish, aholining reproduktiv salomatligini mustahkamlash chora-tadbirlari to'g'risida" qarori, 08.09.2023 yildagi PQ-296-son

E CONF SERIES

International Educators Conference

Hosted online from Toronto, Canada

Website: econfséries.com

7th March, 2025

2. Gore AC, Chappell VA, Fenton SE, et al. EDC-2: The Endocrine Society's Second Scientific Statement on Endocrine-Disrupting Chemicals. *Endocrine Reviews* 2015;36(6):E1-E150. doi: 10.1210/er.2015-1010
3. Segal TR, Giudice LC. Before the beginning: environmental exposures and reproductive and obstetrical outcomes. *Fertility and Sterility* 2019;112(4):613-21.
4. Zegers-Hochschild F, Dickens BM, Dughman-Manzur S. Human rights to in vitro fertilization. *International Journal of Gynecology & Obstetrics* 2013;123(1):86-89.
5. <https://www.gazeta.uz/oz/2024/04/29/demografiya/>.